

Тұлға психологиясына кіріспе

1. Дара адам (индивид), даралық, тұлға.
2. Тұлға түсінігі.
3. Тұлғаның психологиялық қорғанысы.

***Тұлға - адамзат әлемінің негізгі
сыры, жұмбағы.***

***Тұлға мәселесімен көптеген ҒЫЛЫМ
саласы айналысады: философия,
тарих, заң, педагогика, сонымен
қатар психология және
патопсихология.***

- Алайда осы уақытқа дейін тұлға ілімінде бірлік жоқ, сондықтан бұл түсінікті қолдану барысында бірқатар қиындықтар туындайды.
- Адам тірі ағза және тұлға бола тұрып, қоғамдық даму процессі мен материяның биологиялық дамуының күрделі интегративті даму нәтижесін көрсетеді.
- Адамды ғылыми тұрғыдан суреттей алу үшін психологияда бірнеше түсініктерді қарастырады.

«Тұлға» түсінігінен басқа, мұндай түсініктерге «дара адам», «адам», «даралық».

Сондықтан тұлға түсінігі осы түсініктермен мағыналас болып келеді:

- ❖ ***дара адам (индивид)***
- ❖ ***адам***
- ❖ ***даралық***

- ❖ Индивид латынша. *individuum* - бөлінбейтін) деген мағынаны білдіреді;

- ❖ Дара адам- «*homo sapiens*» тектілердің өкілі, адамдық даму нышандарының иесі-нақты адам.

Дара адамның қасиеті

бірінші

ЖЫНЫСЫ

Конституциялық
ерекшеліктері

Мидың нейродинамикалық
қасиеті

Мидың қызметтік
асимметриясы

екінші

Психофизиологиялық
қызмет динамикасы

Индивидтің органикалық
қажеттіліктер құрылымы

«Даралық сапалық ерекшеліктер адамды осы түрдің басқа өкілдерімен байланыстырып тұрады».

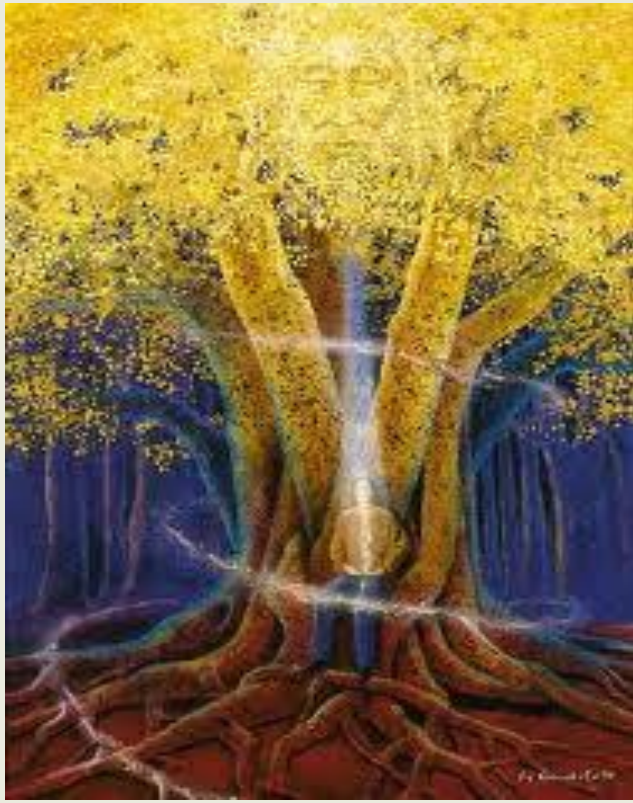
Проф. А.Г. Асмолов

Индивид – бұл адамзат тегінің өкілі ретіндегі тұлғаның психосоматикалық ұйымдасуы.

- **«Дара адам» түсінігіне бір адамды екінші адамнан ажырататын және басқа да көптеген адамдардың ортақ қасиеттерінің жиынтық сапасы жатады.**
- **Бала дүниеге келгенде – дара адам болып келеді. Оның дене құрлысының тік жүре алу мүмкіндігі бар, миының құрлысы интеллект даму мүмкіндігін қамтамасыз етеді, қолының құрлысы– еңбек құралдарын қолдануға мүмкіндік береді т.б.**

- **«Адам» – өмір дамуының ең жоғарғы деңгейінің көрнісі, қоғамдық еңбек барысының жемісі, әрі табиғат пен әлеуметтік болмыс тұтастығын аңдататын тіршілік иесі.**
- **Бұл адамға тән қабілеттер мен қасиеттер адамдарға биологиялық тұқым қуалау арқылы берілмейді, өмір барысында адамның жылдар бойы қалыптасқан мәдениетті меңгеру негізінде пайда болады.**

Әр кезеңдегі адамдар алдыңғы ұрпақтарының іздерін жалғастыра отырып, өз өмірлерін заттар мен құбылыстар әлемінен бастайды. Еңбекке және де басқа да қоғамдық іс-әрекеттерге араласа отырып, олар өздеріне адами қабілеттерді қалыптастырады.

Келер ұрпаққа адами мәдениетті үйретпей адамзаттың дамуы мүмкін емес.

- ***Осылайша, индивид биологиялық толысқан бола тұра қоғамсыз адам болып, қандайда бір ерекше сапаларды қалыптастыруы мүмкін емес.***
- ***Екінші жағынан биологиялық жетіспеушілік болған кезде (олигофрения) қоғам, тәрбие, білімнің көмегімен де жоғары адами қасиеттерге жету мүмкін емес.***

Демек, «Адам» түсінігі бүкіл адамзат баласына тән адами қасиеттердің жиынтығынан тұрады.

Тұлға - дегеніміз адамның тек табиғи-биологиялық қасиеті ғана емес, ол табиғаттан тысқары тұрған, тек қана қоғамда өмір сүріп, қоғаммен тығыз байланыс-қатынастар негізінде қалыптасқан адамдардың мәні. Мұны адамның әлеуметтік сипатының бастамасы деп атайды. Нақтылап айтсақ, тұлға – индивидтің табиғаттан тыс адами қасиеті, яғни оның әлеуметтік өмірінің мәнді жақтарын сипаттайтын сапасы.

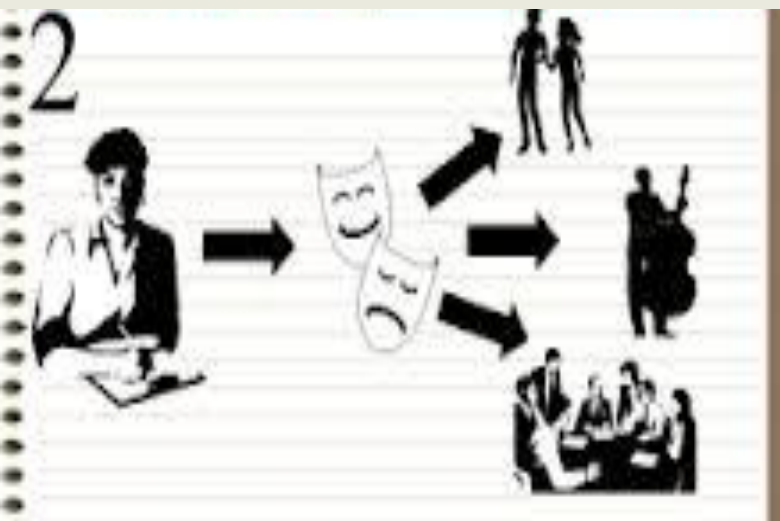

Адамды тұлға деп оның өмір әрекетінің кейбір кезеңдерінде ғана айта аламыз.

Адамның қоғамда дамуы оны тұлға ретінде қалыптастырады.

❖ **Тұлға сипатындағы маңызды нәрсе оның қоғамдық мәні.**

Адам тұлға ретінде қоғамның субъектісі болып табылады және де оның қасиеттерінде әлеуметтік маңызы бар тұрақты психологиялық жүйеден тұрады.

Адам көптеген әлеуметтік топтың өкілі. Әр топта оның өзіндік орны бар және де оған қойылатын талаптар болады.

Әлеуметтік рөлдерді меңгеру – тұлғаның әлеуметтенуінің бір бөлігі, қоғамда өсіп-өнуінің алғы шарты.

Тұлға әлеуметтенуі – бұл тұлғаның қоғамдық құндылықтар мен адамзаттық ұнамды әрекет-қылық әдістерін меңгеру негізінде қауым тіршілігіне қажет қаблеттерді қалыптастыруы.

Тұлғаның түрткілері мен бағыттылығы

- **Қажеттілік, мотив (түрткі), мақсат** – адамның мотивациялық ортасының негізін құраушылар.
- Әрбір қажеттілік көптеген мотивтер арқылы жүзеге асады және әрбір мотив әртүрлі мақсаттар жиынтығы арқылы қанағаттандырылуы мүмкін.

Заттық сипатына орай қажеттіліктер материалдық, әлеуметтік және рухани болып бөлінеді.

Материалдық
– тұлғаның өмір
тіршілігін
қамтамасыз етеді.

Потребности человека

■ Социальные – свидетельствуют о том, что человек – существо социальное, коллективное и вне группы жить не может. Человек жаждет дружбы, привязанности, любви, общения, помощи близких, заботы о другом, принадлежности к сообществу, участия в организациях.

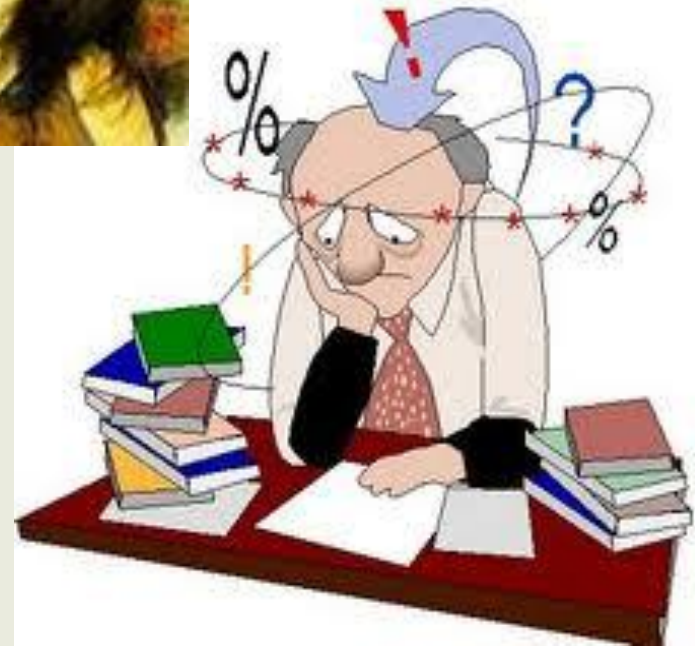
Әлеуметтік байланыстағы қажеттілік (қатынас);

Әлеуметтік ортада өмір сүру, сол ортада өзіндік орнының болуы, айналасындағылардың көзайымын алу.

Рухани қажеттілік – танымдық және эстетикалық ләззат алудағы арнайы адами қажеттілік.

Қажеттіліктің келесі деңгейі – білімде (пәнге деген қызығу, оны үйренуге бейімділік).

Мотив – бұл *мұратқа* жету жолы.

Мұрат – адамның алдына қойған ең асыл, ең ардақты мақсаты. Адам осыған жетуі үшін қолдан келгеннің бәрін пайдаланады.

- Мақсат әрқашан анық болады, ал мотив үнемі айқын бола бермейді.
- Мотивтің мақсатқа айналу мүмкіндігі де жоқ емес. Яғни, қандайда бір мотивтің әсерінен пайда болған мақсаттың өзі мотивтке айналуы мүмкін.

Сонымен бірге адам әрекетінің мотиві ретінде қарастырылады: **ҚЫЗЫҒУ, НИЕТ, ҰМТЫЛЫС, ҚҰМАРЛЫҚ, КӨЗҚАРАС, НАНЫМ**

- **ҚЫЗЫҒУ** – шындықтағы заттар мен құбылыстарды белсенділікпен танып, білуге бағытталған адамның біршама тұрақты жеке ерекшеліктерінің көрнісі. Қызығусыз адамның рухани өмірі дамымайды.
- **Ниет**- саналы қажетсіну, толық белгілі бір затқа құмарлық .

- **ҰМТЫЛЫС** – ниетке ерік күш қосылғанда пайда болады.
- **Құмарлық**- бағыт-бағдардың ең қарапайым биологиялық формасы.
- **Көзқарас**- қоршаған дүние болмысын философиялық, эстетикалық, этикалық, жаратылыстану және басқа ғы жүйесінде тану.
- **Наным**- адамды әрекетке ықпалдаушы мотивтер жүйесі, бағыт-бағдардың ең жоғарғы формасы.

Назарларыңызға рахмет!

